

Vygotsky'nin Gelişim Psikolojisi*

Yazan : R. Van Der Veer**

Çeviren : M. Reşat PEKER***

ÖZET

Çağdaş çocuk psikologları, Sovyet psikolog Lev S. Vygotsky tarafından formüle edilen görüşleri artan bir şekilde kullanmaktadırlar. Fakat, onun çalışmalarının sadece bir kısmı İngilizceye çevrilmiştir. Bu durum, Vygotsky'nin gelişim psikolojisi hakkındaki izlenimimizi yarım bırakır. Bu yazı, şu ana kadar Anlosakson ülkelerde henüz bilinmeyen ek bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Amaç, Vygotsky'e ait bilgilerimizi tamamlamak ve onun kuramının bölümlerinin günümüzdeki gelişim psikolojisi araştırmaları için halâ ilgili olduğunu göstermektedir.

Sovyet psikolog Lev Vygotsky'nin (1896-1934) yazıları zengin bir esin kaynağı olmaya devam etmektedir. Onun sonraki gelişimlere ufuklar açan (daha sonraki gelişimin tohumlarını içeren) görüşlerinden bahseden gelişim psikolojisi alanındaki Batılı araştırmacıların sayısı halâ artmaktadır. Bilişsel ve dil gelişimi kuramcıları Vygotsky'e ait kavramları oldukça çok kullandılar.

Örneğin, Lock (1980) nativist ve empirisist dil gelişim kuramlarını eleştirdi. Çünkü, onlar "hücredeki tutuklu" görüşünü paylaşırlar. O, dil öğrenen çocukların büyük oranda başkaları tarafından geliştirilen yetenekler üzerine, sosyal etkileşim süreci yoluyla aktarıldığını ileri süren Vygotsky'ci görüşü savundu. Sosyal etkileşim, Bruner (1984) için de temel kategoridir. Bruner, gelişimi çocuk için "yalnız macera" olarak gören Piaget'ci kurama doğru şüphecidir ve Vygotsky'ci görüşü tercih eder. Onun dil kazanımı ile ilgili

* Psychological Reports, 1986. 59, 527-536

** University of Leiden. Department of Education, Stationsplein, P. O. B. 9507. 2300 RA Leiden, The Netherlands.

*** Yrd. Doç. Dr.: Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü-BURSA

tanımlaması, Vygotsky'nin sosyal etkileşim ve en yakın gelişim bölgesini (the zone of proximal development) vurgulamasıyla açıkça uyumludur.

Başka araştırmacılar (Pea, 1980; Wertsch, 1978, 1979) yetişkin-çocuk etkileşimleri sırasında ortaya çıkan anlamın görüşülmesi ile ilgili detaylı analizlerle bu görüş açısını desteklemeye çalıştılar. Özellikle Wertsch (1980), ortak problem çözme esnasındaki bazı semiotik (işaret bilim) mekanizmaları ortaya çıkardı.

Daha başka araştırmacılar (Kaye & Charney, 1980), yüz ifadelerinin anlamı ile ilgili Vygotsky'ci fikirleri kullanarak, dil öncesi iletişim modellerini analiz ettiler. Kozulin (1984), Vygotsky'nin kuramının bu bölümünü tanımladı ve Van der Veer (1985), G. H. Mead'in yüz ifadeleri kuramı ile bazı paralellikleri olduğunu açıkladı.

En azından bir grup gelişim psikoloğu için, Vygotsky'nin geride bıraktığı şey (mirası), verimli bir şekilde bilişbilgisi (meta-conition) ve dil gelişimi problemleri üzerine ışık tutacak şekilde kullanılabilir. Vygotsky'nin kuramıyla ilgilenen araştırmacıların çoğu, Vygotsky (1962, 1978)'e yada Wertsch'in (1981) antolojisine başvururlar. Bu kitaplar, şüphesiz Vygotsky'nin gelişim psikolojisinin tam bir tasvirini vermezler. Vygotsky çok yazan bir yazardı ve çalışmalarının sadece küçük bir bölümü İngilizceye çevrilmiştir. Bundan dolayı, bizim Vygotsky'nin gelişim ve genel psikolojisi tanımlamamız zorunlu olarak eksiktir.

Bu yazı, eski ve yeni Sovyet yayınlarında çocuk psikolojisi ile ilgili bilinmeyen bazı materyalleri sunma girişimidir. Amaç iki yönlüdür: 1) Vygotsky'nin gelişim psikolojisi tanımlamamızı tamamlamak için görüş açımız bilim tarihçisinin görüşü olmalıdır. 2) Onun çalışmasının bir bölümünün halâ günümüz araştırmalarıyla ilgili olduğunu göstermek için Vygotsky'nin kavramlarını günümüz bilgilerini kullanarak ve günümüzün bilimsel çalışma standartlarıyla tartmalıyız.

ÇOCUK GELİŞİMİNİN NİTELİĞİ

Vygotsky, çocuk gelişimi üzerine birçok makaleler ve kitaplar yazmıştır. Bilinen kitapları şunlardır: "Pedology of the school age" (1928), "Pedology of adolescence" (1929), "Pedology of the teen-ager" (1930/31), "Thought and language" (1934) ve "Foundations of pedology" (1935). Bu çalışmaların sadece bir bölümü yakın zamanda 6 ciltlik seri halinde yayınlanan Vygotsky'nin yazılarında (Vygotsky, 1984) yeniden yayınlanmıştır. Bu yazıda, Vygotsky'nin zihin evreleri kuramı ile hayatın ilk yıllarını tanımlayışı üzerinde duracağım. Başlıca kaynaklarım Vygotsky (1935) ve Vygotsky (1984)'dür.

İlk olarak, Vygotsky'nin çocuk gelişimini (diyalektik) krizler ve devrimler süreci gibi gördüğüne dikkat etmek gerekir. Durgun (sabit) gelişim dönemleri, ani değişimler, duraklama dönemleri ve hatta gerileme dönemleri tarafından takip edilir. Bundan dolayı, çocuk gelişimi niteliksel olarak farklı bir seri evreler olarak tanımlanabilir. Vygotsky "drama" kelimesini sıkça kullanarak, çocuk gelişiminin kademeli olmayan (nongradual) niteliğini tanımlamak için kullandı. "Devrimci" gelişim görüşünde, gelişimin açıklayıcı yeni prensipleri gerektiren yeni faktörler

görüntüye dahil olur. Bundan dolayı, bir kimse tek bir açıklayıcı prensipler serisi kullanarak çocuk gelişimini açıklayamaz (Vygotsky, 1984, s. 246). Bu temelerde, Vygotsky, tek bir açıklayıcı prensip (etki-tepki bağları gibi) görüşünü ileri süren kuramları (katı davranışçılık gibi) eleştirdi. Vygotsky'nin görüşü, onun daha üst düzey psikolojik süreçleri tanımlarken de açık hale gelir. Vygotsky'e göre, bu fonksiyonlar ilk önce "biyolojik" evreye ve daha sonra "kültürel" evreye doğru giderler. İkinci evre, biyolojik prensiplere başvurarak tam olarak açıklanamaz (Van der Veer & Van Ijzendoorn, 1985).

Vygotsky'nin zihin gelişim kuramını açıklamadan önce, onun çocuk gelişiminin niteliği ile ilgili bazı düşüncelerinin tanıtılması gerekir. Vygotsky (1984)'de aşağıdaki düşünceler bulunabilir. İlk olarak, Vygotsky insan ontogeninde çevrenin etkisine dikkat eder. Onun görüşünde çevre, sıklıkla mutlak ve değişmez faktör olarak düşünülür. Bu iki sebepten yanlıştır. Vygotsky'e göre, çevreyi mutlak faktör olarak kabul etmek yanlıştır, çünkü bazı çevresel faktörlerin etkisi çocuğun yaşına ve kişiliğine bağlı olacaktır. Farklı çocuklar, aynı çevreyi farklı bir şekilde algırlar. Çevreyi değişmez faktör olarak kabul etmek başka bir hataya daha neden olur, çünkü o sosyal bir çevredir. Hayvanlar için çevrenin oldukça durağan olması doğru olabilir, böylece hayvan, yaşayabilmek için çevreye uyum sağlamak zorunda kalacaktır. Fakat insan yavrusu için durum tamamiyle farklıdır: "Çocuğun çevresi ile hayvanın çevresi arasındaki temel fark, insan çevresinin sosyal bir çevre olmasıdır. Sosyal çevrede, çocuk yaşayan bir çevrenin parçasıdır. Çevre çocuk için asla dışsal değildir" (Vygotsky, 1984, s. 381). Bu sosyal çevre çocuk değiştikçe değişir. Emekleyen çocuk, yürüyebilen çocuktan tamamiyle farklı bir dünyada yaşar. Aynı şey, dil öncesindeki ve konuşan çocuk için de söylenebilir. Vygotsky için açık davranış genetik donanım ile çevresel faktörlerin basit toplamı gibi düşünmek anlamsızdır.

Başka yerde, Vygotsky, çocuk gelişiminin kendine has dinamikleri olduğunu ve her dönemin büyük oranda daha önceki dönemler tarafından belirlendiğini gösterdi. Bu kitapta O, bir çocuğun gelişimi ile biyolojik evrim gibi diğer tür gelişimler arasındaki temel farkı da ortaya koydu. Kayda değer önemli bir şey de evrimsel gelişimin nihai sonucu hiçbir şekilde daha önceden belirlenmezdi. Temel formlar, şimdiki hallerine bilinçli bir şekilde geliştiler. Çocuk gelişimi açıkça farklıdır. Burada "temel form" ve nihai sonucun modeli (yetişkin) beraber var olur ve yetişkin aktif bir şekilde çocuğu şekillendirmeye çalışır (Vygotsky, 1935, s. 71-72). Eğer böyle bir model tanıtılmazsa, özellikle konuşma gibi insan gelişimindeki süreçler gelişemeyecekti. Sağır-dilsiz yetişkinlerin çevresinde yetişen bir çocuk, açık bir şekilde, ilkel babıldamanın ötesinde hiç konuşma kabiliyeti geliştirmeyecektir. Gelişimin nihai sonucunu temsil eden model eksiktir. Vygotsky'e göre, çocuğun gelişimi, çocuklar ile yetişkinlerin benzersiz işbirliğinin sonucudur.

Bu, şüphesiz en yakın gelişim bölgesi (the zone of proximal development) kavramını formüle etmenin biraz egzotik ve genel yoludur (Wertsch, 1984). İşbirliği yada sosyal etkileşim insana has tüm süreçlerin kaynağıdır (Vygotsky, 1984, s. 265). Sanırım, çocuk gelişiminin niteliğine ilişkin bu düşünceler, bir yönden, çocuk gelişimini kademeli büyüme (gelişme) süreci gibi gören refleksi ve davranışçı çocuk gelişim kavramlarına karşı yöneltilmiş olduğu açıktır. Diğer

yönden, onlar belki de Marksist kavramları çocuk psikolojisinde kullanmanın gerçek çabalarıydı. İnsan-hayvan farkı üzerindeki vurgu ve gelişimi kademeli olmayan bir süreç olarak ele almak, diyalektik-materyalist düşüncenin parçasını oluşturur. Çocuğun gelişimini aktif bir şekilde biçimlendirmeye çalışan yetişkin üzerinde durma bile, Sovyetler Birliğinin 1920 ve 1930'lardaki sosyal iyimserlik (sosyal hayat hakkında umut dolu mutlu duygular besleme) ortamına karşı görülmelidir. Sunulan uygun araç-gereçler (imkânlar) "yeni insan"ın (the new man) gelişimine yol açacaktır (Bauer, 1952; Kozulin, 1984).

Gelişim Evreleri:

Vygotsky 1934'de öldüğü zaman, çocuk gelişimi üzerine hazırlık halinde bir kitabı vardı. Bu kitabın bölümleri onun özel arşivinde bulundu. Kitapta o, bir zihinsel evreler kuramı ortaya koydu (Vygotsky, 1984).

Tablo: 1

Çocukluk Dönemindeki Gelişim Evreleri (Vygotsky, 1984, s. 256)

<u>Dönem</u>	<u>Yaş</u>
Bebeklik	0.2-1
Erken çocukluk	1-3
Okulöncesi yaş	3-7
Okul yaşı	7-13
Yeni yetme (ergen)	13-17

Vygotsky, çocuk gelişiminin beş evreye bölünebileceğini öne sürdü (Bakınız Şekil 1). Bunların tümü durağan evreler olarak adlandırılırlar. Bu gelişim evreleri esnasında, gelişim az çok durağan bir büyüme sürecidir. Fakat, evrelerin her biri ocağın doğum krizi ile başlayan krizler dönemi, başka bir kriz dönemi ile son bulur. Böyle bir evre, psikolojik fonksiyonların tutarlı bir bileşiği olan spesifik bir yapı ile nitelenir. Algı, konuşma ve hafıza gibi fonksiyonlar, her dönemde özel bir şekilde içiçe girmiş hale gelir. Gerçekte, Vygotsky'nin bilinç kavramı, bu fonksiyonlar arası ilişkilere dayalıdır. Onun görüşüne göre, bu fonksiyonlar arası ilişkilerdeki değişiklikler aracılığıyla çocukta bilincin gelişimini açıklayabiliriz. Kriz dönemlerinde çocuk çok çabuk bir şekilde değiştiğinden, bu değişimler sık sık pek ciddi olmayan eğitimsel problemlerle sonuçlanır. Vygotsky, yeni bir dönemin varlığı için ölçüt olarak gerçekte yeni bazı şeylerin gelişimini düşünür. O, "yeni düzen" (a new formation - novoob - razovanie) kelimesini uydurdu. Özerk dil, yeni düzene bir örnektir. Kriz dönemlerindeki bu yeni oluşumlar açık bir şekilde geçici özelliğe sahiptirler.

Vygotsky, zihinsel gelişimdeki kriz dönemlerini çözümlenmeyi özellikle istedi. Çünkü, bunlar çocuk gelişiminin dinamik niteliği olarak varsayıyorlardı. Daha önce söylediğim gibi, dinamikler çocuğun sosyal çevresi tarafından onun yetişkinlerle etkileşimi aracılığıyla büyük oranda belirlenmişlerdir.

Vygotsky'nin gelişim evrelerini sınıflaması oldukça eskiye dayalı ve fikirlerini hayatın ilk yıllarına ilişkin hazırladığı için, şimdi bu oldukça soyut düşüncelere somut şekil vermeye döndüğümüz dönem bu dönemdir. Okuyucu, daha sonraki gelişim dönemleri için Vygotsky (1984)'e başvurur.

Yenidoğan Çocuk

Yenidoğan çocuk, dramatik bir sahne değişiminin konusudur. Vygotsky, bunu bir örnekle anlatmak için Kral Lear'ın "Doğduğumuzda, bu aptallar sahnesine geldiğimize ağlarız" (diyen) meşhur sözlerini alıntı yaptı. Vygotsky, yaklaşık olarak iki ay süren bir kriz yada geçiş dönemi hakkında konuşma eğilimindeydi. Bu dönemin geçici özelliğini göstermek için Vygotsky şu iddiaları ortaya koydu. İlk önce, yenidoğan çocuk anneden fiziki olarak ayrılmıştır, fakat henüz "biyolojik" olarak değil. O, halâ annenin vücudunda üretilen besini kullanmaktadır. Vygotsky, bundan dolayı, bu ilk dönemi göbek bağı vasıtasıyla rahim içi besin alma dönemi ile "normal" yiyecek yeme arasındaki geçiş olarak düşündü. Bundan başka, yeni doğan çocuk, tercihen cenin pozisyonunda uyuma, kısa ve yayılmış uyku dönemlerine doğru gider. Bebek, bundan başka, (Moro refleksi gibi) açıkça bazı kısa süreli refleksler gösterir. Bu olaylar, birlikte ele alındığında, Vygotsky'yi yenidoğanların bir geçiş dönemine doğru gittikleri sonucuna götürdü. Bu dönemin "yeni oluşumu" (the new formation) zihinsel hayatın ilk işaretleridir. Vygotsky, çocuğun tamamlanmamış sinir sistemi tartışmasını tamamladıktan sonra, çocuklar için ilkel bir zihinsel hayatın olması (sinir liflerinin miyelin kaplamaları tamamlanmış, neokorteks'in saboptimal fonksiyonu) sonucuna vardı.

Zihinsel hayatın ilk işaretleri baskın bir şekilde duygusal bir nitelik göstermesi, beynin daha alt kısmının halihazırda operasyonel olduğu gerçeği ile uyuşur. Vygotsky, yenidoğanlarda zihinsel hayatın var olduğunu şu temellere dayandırarak savundu. Önce, kişi içsel hayatı ortaya çıkaran yüzün, kol ve bacakların açığa vurucu davranışlarını gözlemleyebilir. İkinci olarak, henüz yürüyemeyen yada konuşamayan bebek, soğuk, susuzluk gibi fiziksel gereksinimlerle ilgili olarak "içgüdüsel" davranışlar gösterir (Vygotsky, 1984, s. 276). Bununla birlikte, bu durum en azından zihinsel iç hayatın çok ilkel bir şeklini gösterir. Vygotsky, çok küçük bebeklerin dağınıklığı (diffuseness) ile nitelendiğini gösteren Charlotte Bühler ve öğrencilerinin araştırmalarına oldukça çok güveniyordu. O, içsel duyumları ve dışsal etkileri henüz ayırt edemediği gibi, fiziksel ve toplumsal uyarıcılar arasında da ayırım yapamaz. Bu, yenidoğan ile gerçek toplumsal etkileşimin neredeyse mümkün olmayacağı anlamına gelir. Çünkü, bu tür önyargılar çocuğun diğer kişinin kendisiyle etkileştiğini varsayar. Varsayılan toplumsal insani "objeler" ile fiziksel objeler arasındaki ayırımdır.

Bebeğin insan sesini duyunca gülümsemesi, Vygotsky tarafından ilk gerçek toplumsal tepki olarak görülür. Bu, Charloote Bühler'in çalışma arkadaşlarından biri olan Hetzer tarafından gerçekleştirilen araştırmalara dayandırıldı. Hetzer, ilk gülümsemenin yaklaşık olarak 4 hafta sonra ortaya çıktığını gösterdi (Bühler, 1930). Beşiğe bir yetişkinin yaklaşmasında ağlamayı kesme gibi, diğer toplumsal tepkiler de bu dönemde gelişir. Bu Vygotsky'yi ilk kriz döneminin burada bittiği tezine götürdü. Şimdi, hayatın ikinci yılına kadar süren

çocuksu dönem (the infantile period) başlar. Bu dönem, çocuk ve yetişkinin gerçek karşılıklı etkileşimleri ile nitelenir (karakterize edilir).

Toplumsal Bebek

Bebeğin toplumsal durumunun tanımı ile bebeklik dönemini anlatmaya başlaması, Vygotsky'nin özelliğidir. İlk bakışta, bebek neredeyse tamamiyle sosyal bir yaratık olarak tümü ile yoksundur. Fakat, Vygotsky bunu bir yanlış anlama olarak düşündü. Bebek, onun acizliğini gözönünde bulundurursak tamamiyle başkalarına bağımlıdır ve eylemlerini başkalarının diğer yetişkinlerin yardımıyla yapmak zorundadır. Vygotsky (1984, s. 281): “Bu şekilde bebeğin gerçek ile ilk karşılaşması tamamiyle toplumsal olarak sağlanmıştır. Yetişkinlerin eylemleri sayesinde, nesnelere çocuğun görsel alanının içinde görünür ve kaybolurlar. Çocuk, başkalarının kollarında taşınır. Onun duruşunun değişmesi, hatta basit bir geri dönüşü bile, toplumsal durum ile birbirine girmiş olarak çıkar...”

Bu durumlara bağlı olarak çocuğun kendine has ve tekrarlanamayan bağımlılığı gelişir. Bu, çocuğun gerçekle ve hatta kendisi ile olan ilişkilerinde kendine özgü karakterini tam olarak verir. Bu, ilişkilerin daima başkalarının aracılığı ile olduğu ortaya çıkar. Onlar, daima diğer kişi ile ilişkilerinin prizması ile kırılırlar (Vygotsky, 1984, s. 281). Bebeğin çevresindeki dünya ile ilişkisi böylece toplumsal bir ilişkidir ve Bruner'in dediği gibi, “çocuğun isteklerini gerçekleştirmede başlıca ‘araç’ tanıdık diğer insanlardır” (Bruner, 1983, s. 26).

Vygotsky, bebeğin durumunun çelişkili olduğunu düşündü, çünkü bu en fazla bir şekilde toplumsal olan durumda o “dil” gibi en önemli iletişim aracından yoksundur. “Başından sonuna kadar, hayatın tüm düzenlenişinde, o, yetişkinler ile en üst düzeyde toplumsal etkileşime girmeye zorlanır. Fakat, bu toplumsal etkileşim sözsüzdür, sıklıkla sessiz etkileşim, tamamiyle kendine özgü toplumsal bir etkileşimdir” (Vygotsky, 1984, s. 282) İşte bu çelişkili durumda, çocuğun toplumsal tepkileri gelişir. Bir insan sesi duyma dahi gülümseme, bir insan yüzü görme üzerine gülümseme ile birleştirilir. Bebek yetişkine döner, ses yapar, kısaca, gerçek toplumsal etkileşim için hazırdır. Yaklaşık altı ay sonra, bebek, yetişkinin beşikten uzaklaştığında şiddetli protestolarla gösterilen toplumsal etkileşim için özel bir ihtiyaç geliştirmiştir. İşte tekrar, Vygotsky'nin gerçeklere dayanan bulguları, Charlotte Bühler ve arkadaşlarının yaptığı araştırmadan alındı.

Hayatın ilk yılında gözlediğimiz toplumsal etkileşim, gayet tabii, karşılıklı anlayış üzerine dayandırılmaz. O, büyük bir oranda duygusal bağıdır. Vygotsky'e göre, çocuğun yetişkin ile güçlü duygusal bağlar geliştirmesi oldukça anlaşılır bir durumdur. Önemli bir sebep, onun etkinliği doğrudan doğruya yetişkine bağlanmasıdır. Eğer yetişkin ayrılırsa “O, kollarından, bacaklarından ve arzu ettiği nesnelere yakalama ihtimalinden tümü ile yoksun kalmış gibidir” (Vygotsky, 1984, s. 302). Bakıcıların çocuğun isteklerini tercüme etme becerikliliği gösterdiklerinden dolayı, çocuk ilk bakışta kendisi ile bakıcı arasında açık bir ayrım yapamayacaktır. Diğerleri arasında, H. Wallon tarafından yapılan araştırmalara dayanarak, Vygotsky, bu yaştaki çocuğun yetişkinden farklı olarak, kendisini bağımsız bir varlık olarak görme anlayışına sahip olmadığını ileri sürdü. Bireysel bilinçlilik henüz daha gelişmemiştir.

Yaklaşık 12 aylık olduğunda, yeni bir kriz dönemi ya da geçiş başlar. Vygotsky'e göre, bu aşamada üç yeni olgu görülebilir: çocuk yürümeye başlar, konuşmanın ilk işaretlerini gösterir ve bazı duygusal tepkiler gösterir. Bu son nokta, bir yaşındaki çocuğun gösterebileceği protesto, öfke ve buna benzer birtakım duygusal tepkileri söz konusu etti. Vygotsky, bu döneme ait çözümlenmesinin daha geniş bir bölümünü dil gelişimine ayırdı. Bu temel "yeni oluşumu" (new formation), "özerk konuşma" (autonomous speech)'dir. W. Eliasbergden alınan bu kavram, çocuğun bu yaşta aşırı genellemesinden bahsetmek için ödünç alındı. İlk önce; sadece biberon ile süt, daha sonra, belki kahve ve çay yada aynı renk ve şekildeki diğer sıvılar da "süt" olarak adlandırılır. Belirli bir kelime ile çocuğun ne dediği, böylece sadece işin iç yüzünü bilenlerce anlaşılır ve hatta onlar çoğu zaman bağlamsal (contextual) bilgiye ihtiyaç duyarlar. Vygotsky, ilk kelimelerin bağlam dışında (out of context) anlamı olmayan sözel el, kol işaretlerinden başka birşey olmadığını iddia etti. "Özerk konuşmanın kelimeleri, belirtici ve isimlendirici bir fonksiyona sahiptir, fakat onlar anlamsal fonksiyona sahip değildir. Onlar henüz olmayan nesnelere yerine geçemezler, fakat onlar uygun bir durumda onun bazı yönleri ve taraflarına işaret edebilirler ve bu bölümlere bir isim verebilirler" (Vygotsky, 1984, s. 332). Bu durum, bu yaşta bir çocuğun görsel alanında olmayan nesnelere konuşmayacağını ima eder. Vygotsky'e göre, böylece sözel düşünme mümkün değildir ve konuşma sadece daha sonraki bir dönemde bağlam dışı (decontextual) olacaktır.

Wertsch (1985) Vygotsky'nin bağlam dışılıkla (decontextualization) ilgili düşüncelerini açıklamak için çok çaba göstermiştir. Bruner (1983)'in ilgi ve istek gelişimi üzerine yazdığı ilginç açıklama, Vygotsky'nin düşünceleriyle aynı paraleldedir.

SONUÇLAR

Yukarıda, Vygotsky'nin gelişim psikolojisi alanında bilinmeyen çalışmasının bir bölümü sunuldu. İlgi merkezi, hayatın ilk yılı üzerindeydi, çünkü Vygotsky'nin yazıları burada en ayrıntılıdır. Zannedersem, tarihi bir görüş açısı bakımından şunu söylemek doğru olur: Vygotsky, kitaplarını yazarken çok küçük çocuklarla pek az sayıda araştırma yaptı. Bundan dolayı, Charloote Bühler, Wallon ve diğerleri tarafından yapılan araştırmalara dayanmak zorundaydı. Bununla birlikte, onun kitapları başkaları tarafından yapılmış araştırmaların basit derlemeleri değildir. Vygotsky, zannedersem, çocuk gelişiminin en az üç yönünü vurgulamasında özgündür, ¹ gelişimin kriz gibi özelliği, ² konuşma tarafından oynanan önemli rol ve ³ çok küçük çocuğun toplumsal niteliği.

Daha önce söylenildiği gibi, gelişimin bir başkalaşım (ransformations) ve krizler dizisi olarak tanımlanması, belki de davranışçı ve refleksçi (reflexological) yaklaşımlara karşı yöneltildi. O, aynı zamanda ontogenesis yada phylogenesisde bile olduğu gibi, gelişim evrelerini birbirinden ayıran temel hiçbir şeyin olmadığını iddia eden Gestaltçıların "tarihsel olmayan" (ahistorical) bu yaklaşımını durmadan eleştirdi (Vygotsky, 1982, s. 216-217, s. 282). Aynı zamanda, onun gelişim anlayışı diyalektik materyalist düşünceye oldukça iyi uydu.

Konuşma üzerine vurgulama da açık-seçik bir şekilde Vygotsky'e aittir. Önemli araştırma, Karl Bühler gibi kişiler tarafından yapılmasına rağmen, Vygotsky, konuşmaya merkezi bir rol vermesi bakımından tektir. Bu tutumun açık örnekleri bulunabilir (Vygotsky, 1962). Vygotsky'nin zihin gelişiminde konuşmanın rolü için hayat boyu süren ilgisi, onun kişisel hayat öyküsünün arka planına karşı görülmelidir (Kuzulin, 1984; Radikhovsky, 1985). Son olarak, Vygotsky'nin çocuğun toplumsal niteliği üzerine vurgulaması kayda değerdir. O, resmi ideolojiye de iyi uydu ve kısmen Piaget'inki gibi kuramlara karşı yöneltildi.

Şu anda araştırmanın bakış açısından, Vygotsky'nin görüşleri hakkında bir karar vermede zorlanırım. Zannederseniz, Vygotsky'nin evreler kuramı, bir yönden oldukça gelenekseldir ve diğer yönden modern araştırmalar için bir esin kaynağı olmayacak kadar çok taslak kabilinden ve genel olduğu açıktır. O, gayet tabii, Piaget ve öğrencileri tarafından yapılan küçük araştırmalardan ortaya çıkan tablo ile karşılaştırılmaz. Okuyucu, onun düşüncelerinin Piaget'in düşüncelerinden oldukça farklı olduğunu farkına varacaktır. Vygotsky'nin gelişimin sürekli olmayışı üzerine vurgulamasıyla ilgili olarak, ben, Mussen, Conger ve Kagan'ın (1970, s. 23) "gelişim seyriyle ilgili farklı düşünceler arasında deneysel temellere dayanarak seçim yapmak mümkün değildir. Bazı kuramsal bağlamlarda, evreler düşüncesi yararlı ve uygun görülür; diğerlerinde görülmez" (diyen) görüşünü benimseme eğilimindeyim.

Vygotsky'nin dil gelişimiyle ilgili yazıları, modern araştırma ile daha uyumlu görülür. Dah önce Bruner (1984) ve Wertsch (1978, 1979) den bahsettim. Bu alanda Vygotsky'e ait düşüncelerin diğer uzantıları bulunabilir (Wertsch, 1985). Bu şüphesiz, Vygotsky'nin düşünceleri bakımından düzeltme ve genişletme ihtiyacı duymaz demek değildir. Bir kere, o (çağdaşları gibi) konuşmanın dil öncesi belirtilerini (preverbal precursors) neredeyse ihmal etti (Van der Veer & Van Ijzendoorn, 1985). Fakat, bu onun işaret bilim yaklaşımının (semiotic approach) (yani bağlamdırlık kavramı) ileri doğru atılmış bir adım olmadığı anlamına gelmez.

Son olarak, Vygotsky'nin toplumsal bir varlık olarak çocuğu vurgulaması şaşırtıcı şekilde modern bir yaklaşımdır. Günümüz araştırması, küçük çocuğu yetişkinlerle toplumsal etkileşim yapmak için çabalayan yeterli bir varlık olarak düşünür. Vygotsky'nin bitişik gelişim bölgesi (the zone of proximal development) ve onun öğrenme veya tekrar sonucu bir ilkeyi veya bir davranış biçimini benliğin bilinçli veya bilinç dışı bir parçası haline getirme düşüncesi (notion of internalization) gibi kavramları, bu yaklaşıma çok uygundur. Aslında, ortak problem-çözme, ortak ilgi, yetişkin-çocuk etkileşimi ve benzerleri üzerinde modern vurgulama (Hinde, 1979), Vygotsky'nin en azından genel bir yönde: yani gelişen çocuğun bir "yalnız maceraya" girmediği, fakat, aktif bir şekilde kelimelerle bir şeyler yaptırmaya çabalamasında (Bruner, 1983) kendisinin haklı olduğunu akla getirir. Çocuğun aktif katılımını Vygotsky'nin hafifçe küçümsemesi mümkündür, ancak o muhakkak 1920'lerde yetişkin ve çocuk arasındaki etkileşimin çocuğun kültürüne hakim olmaya imkan verdiğini görmüştür. Bu etkileşimler yoluyla ki, zihinsel gelişim mümkün olabilir.

REFERENCES

1. BAUER, R. A. (1952) *The new man in Soviet psychology*. Cambridge, MA: Harvard Univer. Press
2. BRUNER, J. (1983) *Child's talk, learning to use language*. New York: Norton.
3. BRUNER, J. (1984) Vygotsky's one of proximal development: the hidden agenda. In B. Rogoff & J. V. Wertsch (Eds.) *Children's learning in the 'zone of proximal development'*. San Francisco, CA: Jossey Bass. Pp. 93-97
4. BÜHLER, C. (1930) *The first year of life*. New York: Day.
5. HINDE, R. A. (1979) *The first year of life*. New York: Day.
6. KAYA, K., & CHARNEY, R. (1980) How mothers maintain dialogue with two year olds. In D. R. Olson (Ed.), *The social foundations of language and thought*. New York: Norton. Pp. 211-230.
7. KOZULIN, A. (1984) *Psychology in Utopia: toward a social history of Soviet psychology*. Cambridge, MA: The MIT Press.
8. LOCK, A. (1980) *The guided reinvention of language*. London: Academic Press.
9. MUSSEN, P. H., CONGER, J. J., & KAGAN, J. (1970) *Child development and personality*. New York: Harper & Row.
10. PEA, R. D. (1980) The development of negation in early child language. In D. R. Olson (Ed.), *The social foundations of language and thought*. New York: Norton. Pp. 156-186.
11. RADZIKHOVSKY, L. A. (1985) Problema obscenija v rabotach L. S. Vygotskogo. In B. E. Lomov, A. V. Beljacva, & V. N. Nosulenko (Eds.), *Psichologiceskie issledovanija obscenija*. Moscow: Nauka. Pp. 49-67.
12. VAN DER VEER R. (1985) Similarities between the theories of G. H. Mead and L. S. Vygotsky: an explanation?. In S. L. Bem, H. Rappard, & W. Van Hoorn (Eds.), *studies in the history of psychology and the social sciences 3*. Leiden: Psychologisch Instituut. Pp. 1-11.
13. VAN DER VEER, R., & VAN IJENDOORN, M. H. (1985) Vygotsky's theory of the higher psychological processes: some criticisms. *Human development*, 28, 1-9.
14. VYGOTSKY, L. S. (1935) *Osnovy pedologii*. Leningrad: Izdanie Instituta.
15. VYGOTSKY, L. S. (1962) *Thought and language*. Cambridge, MA: The MIT Press.
16. VYGOTSKY, L. S. (1978) *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard Univer. Press.
17. VYGOTSKY, L. S. (1982) *Sobranie socinenij. Voprosy teorii i istorii psichologii*. Moscow: Pedagogika.
18. VYGOTSKY, L. S. (1984) *Sobranie socinenij. Detskaja psichologija*. Moscow: pedagogika.

19. WERTSCH, J. V. (1978) Adult-child interaction and the roots of metacognition. *Quarterly Newsletter of the Institute for Comparative Human Development*, 2, 15-18.
20. WERTSCH, J. V. (1979) From social interaction to higher psychological processes, a clarification and application of Vygotsky's theory. *Human Development*, 22, 1-22.
21. WERTSCH, J. V. (1980) The significance of dialogue in Vygotsky's account of social, egocentric, and inner speech. *Contemporary Educational Psychology*, 5, 150-162.
22. WERTSCH, J. V. (Ed.) (1981) *The concept of activity in Soviet psychology*. New York: Sharpe.
23. WERTSCH, J. V. (Ed.) (1984) *Children's learning in the zone of proximal development*. San Francisco, CA: Jossey-Buss.
24. WERTSCH, J. V. (Ed.) (1985) *Culture, communication, and cognition: Vygotskian perspectives*. Cambridge, Eng.: Cambridge Univ. Press. (A)
25. WERTSCH, J. V. (1985) The role of semiotic mediation in Vygotsky's account of higher of higher mental processes. In E. Merrz & R. J. Paramentier (Eds.), *Semiotic mediation: psychological and sociological perspectives*. New York: Academic Press. Pp. 51-66. (B)

Accepted June 11, 1986.